

วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค : การแปลและศึกษาวิเคราะห์*

Vinayālaṅkāratīkā Part II : Translation and Analytical Study

พระมหาเสฏฐวุฒิ วชิรญาณโณ

Phramaha Setthawut Vajiraṅṇo

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: watsuwan2556@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อแปลคัมภีรวินยาลังการฎีกา ทุติยภาค จากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีรวินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ในด้านประวัติความเป็นมา ลักษณะการแต่ง สำนวนภาษา และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยวินัยของพระภิกษุที่ปรากฏในคัมภีรวินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ผลการวิจัยพบว่า

คัมภีรวินยาลังการฎีกา ทุติยภาค เป็นการวินิจฉัยเรื่องต่างๆ 8 เรื่อง คือ 1. ขนบธรรมเนียมในการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสงฆ์ 2. การแบ่งปันปัจจัยสี่ 3. การกรานกฐิน 4. การแลกเปลี่ยนครุภัณฑ์ 5. การฟ้องร้องคดีความ 6. วิธีการออกจากอาบัติหนัก 7. สังฆกรรมน้อยใหญ่ 8. เรื่องเบ็ดเตล็ด เป็นผลงานของพระมุนิโทฆสเถระ ชาวพม่า ผู้โดดเด่นในคัมภีร์นอกสายพระไตรปิฎก รจนาขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2190 ในรัชสมัยของพระเจ้าสิริสุธรรมราชมหาธิบดี กษัตริย์องค์ที่ 10 แห่งราชวงศ์มังราย ณ ดิเรยบรรพต ลักษณะการแต่งคัมภีร์ มุ่งเน้นอรรถะ พยายามชี้ชัดเจน โดยนำหลักฐานจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา มาสนับสนุนทำให้เป็นคัมภีร์ที่น่าเชื่อถือและเป็นวิชาการยิ่งขึ้น มีประโยชน์ต่อการรักษาความถูกต้องของพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระวินัยปิฎกในอนาคตของพระภิกษุสงฆ์ไทยสามารถนำไปใช้ประกอบการพิจารณาวินิจฉัยวินัยของพระภิกษุที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทั้ง 8 นี้ได้ เมื่อภิกษุสงฆ์เข้าใจพระวินัยอันเป็นอายุของพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดีแล้ว ก็จะสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และจักบรรลุคุณธรรมอันสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพานได้ในที่สุด

คำสำคัญ: วินยาลังการฎีกา; การแปล; ศึกษาวิเคราะห์

Abstract

This research is a documentary research of which the objectives are 1) to translate the Sub-Commentary (Tika) of Vinayālaṅkāratikā Part II from Pali version into Thai version; 2) to study and analyze the Sub-Commentary of Vinayālaṅkāratikā Part II in terms of its history, composition pattern, language style, and its relationship with other Sub-Commentaries, and 3) to study and analyze the content of the Sub-Commentary concerning judgements of disciplines of Buddhist monks presented in the Sub-Commentary. The research results are as follows;

The Sub-Commentary of Vinayālaṅkāratikā Part II consists of explanation of judgements in 8 topics, which are: 1) Monks cohabitation tradition, with preceptor functions, for example. 2) Sharing of 4 basic living factors. 3) Kathina robe-making ceremony. 4) Durable articles exchange. 5) Lawsuit accusation. 6) Severe offence acquitting procedure. 7) Minor and major religious rites. 8) Other trivial matters. This Sub-Commentary was composed by a Buddhist monk of Myanmar named Munindaghosa whose works were outstanding at scriptures outside the Tipitaka by the year of 2190 B.E. in the reign of King Luanmengtrā or Sirisudhammarājāmahādhipati, the 10th King of the Yong-an Monarch at Tiriya Mountain. The composition pattern of this Sub-Commentary was focused on clear content and consonant by using evidence from Tipitaka to support wording as well as to make the Sub-Commentary more reliable, more academic and more useful in order to preserve correction of discipline (Vinaya) legislated by the Lord Buddha. Moreover, it was useful for Thai Buddhist monks to learn Vinaya Pitaka in the future and to use as a reference scripture to support decision making in areas of those 8 topics. If Buddhist monks were able to understand disciplines well, they could behave correctly and would finally attain highest Buddhist virtue, so-called–Nibbāna.

Keywords: Vinayālaṅkāratikā; Translation; Analytical Study

บทนำ

พระวินัยปิฎก ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมพระพุทธรูปที่เป็น บทบัญญัติ กฎข้อบังคับ และความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์และพระภิกษุณีสงฆ์ ที่เกี่ยวข้องกับมารยาท ความเป็นอยู่ตลอดถึงธรรมเนียมปฏิบัติ และการกระทำกิจกรรมของสงฆ์ (Phra Dhamkittiwong Thongdee Suratejo, 2008) ถือได้ว่าพระวินัยเป็นที่รวบรวมกฎระเบียบของพระพุทธศาสนาไว้ ทำให้พระวินัยเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา ที่ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์พึงถือปฏิบัติตาม เพื่อความสง่าและความเรียบร้อยดีงามและเพื่ออยู่กันอย่างสงบสุขของคณะสงฆ์ ในการศึกษาและปฏิบัติตามพระวินัย สามารถพัฒนาพฤติกรรมที่ดีงามในการดำเนินชีวิตประจำวัน (Arbhasil, 2016)

พระสงฆ์ได้ยึดปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด หากเกิดความสงสัยในเรื่องใดก็สามารถทูลถาม พระพุทธเจ้าได้โดยตรง เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว เมื่อเกิดความสงสัยขึ้นในบางประเด็นก็ต้องถาม อุปัชฌาย์อาจารย์ของตน เพราะเนื้อหาในพระวินัยปิฎกนี้บางอย่างก็มีความชัดเจนในตัวอยู่แล้ว อ่านแล้วสามารถเข้าใจได้ในทันทีที่ไม่จำเป็นต้องอธิบายอีก แต่เนื้อหาบางอย่างก็ยังไม่มีความชัดเจน อ่านแล้วไม่สามารถเข้าใจได้ในทันที ดังนั้น เพื่อให้มีความเข้าใจในมากขึ้นจึงต้องอาศัยอรรถกถา มาอธิบายความในพระวินัยนั้นให้มีความชัดเจนแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น (Phra Maha Udorn Sitthiyano Ketthong, 2012) ส่วนคัมภีร์ ที่ขยายความของอรรถกถาคือ ฎีกา คำว่า “ฎีกา” หมายถึงคำอธิบายขยายความที่แก้หรืออธิบายอรรถกถา ในทางไวยากรณ์ท่านแปลว่า “วาจาเป็นเครื่องกำหนด” ในความหมายนี้ หมายถึง คัมภีร์บาลีที่ท่านแต่งขึ้น เพื่ออธิบายขยายข้อความที่ยากต่อการเข้าใจในคัมภีร์อรรถกถา และบทบางบทจากพระบาลีในพระไตรปิฎก ซึ่งคัมภีร์อรรถกถายังไม่ได้อธิบายไว้ (Kongprasert, 2009) คัมภีร์ฎีกา เป็นคัมภีร์ชั้นที่สาม ซึ่งมีความแตกต่างจากคัมภีร์อรรถกถาที่วัตถุประสงค์ในการแต่งฎีกานั้น นอกจากจะทำเพื่ออธิบายเนื้อหาในคัมภีร์รุ่น อรรถกถาแล้ว ในบางครั้งก็ยังอธิบายฎีกา รูปแบบการศึกษาในพระไตรปิฎกเป็นการศึกษาที่มีจุดศูนย์กลาง แห่งการถ่ายทอดจากพระพุทธเจ้า โดยมีข้อปฏิบัติหรือธรรมเนียมปฏิบัติต่อกัน ให้เป็นระบบที่เกื้อกูลต่อ การศึกษา (Vichai, 2016)

คัมภีร์วินยาลังการฎีกา จัดเป็นฎีกาใหม่ รจนาขึ้นเพื่ออธิบายเนื้อความในคัมภีร์วินยสังคหอรรถกถา โดยท่านพระมุนินทโชสเถระ ผู้แตกฉานพระไตรปิฎก ซึ่งได้รจนาตามคำอาราธนาของพระภิกษุผู้ทรงศีล ดังคำที่กล่าวไว้ในคำนิคมว่า “ข้าพเจ้านั้นได้รับอาราธนาจากเหล่าภิกษุผู้มีวัยชรา ผู้มีศีล จึงได้รจนาคัมภีร์ ฎีกาชื่อว่าวินยาลังการะ อธิบายคัมภีร์วินยสังคหะ เพิ่มเติมความรู้เรื่องศีล อันเป็นอุปการะแก่ภิกษุผู้มีวัยชรา สำหรับสาธุชนจะได้อาศัยศึกษาเพื่อเป็นอุปการะแก่พระศาสนา” คัมภีร์วินยาลังการฎีกานี้จัดว่าเป็น คัมภีร์ที่มีอุปการะอย่างมากแก่ภิกษุผู้สนใจศึกษาพระวินัยซึ่งเป็นอายุของพระศาสนา ประกอบด้วยเรื่องที่ อธิบายตามคัมภีร์วินยสังคหะตั้งไว้ 34 เรื่อง และได้อธิบายเพิ่มเติมอีก 5 เรื่อง รวม 39 เรื่อง คัมภีร์ วินยาลังการฎีกานี้เดิมอยู่ในรูปของคัมภีร์ใบลานมีคุณค่าในฐานะเอกสารสำคัญในการศึกษาพระพุทธศาสนา เพราะแม้ปัจจุบันจะมีการพิมพ์คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาออกเผยแพร่เป็นจำนวนมาก แต่ก็อาจมีข้อ

บทพร่องอยู่ และหากปรารภณาแก้ไขปรับปรุงใหม่ ก็จำเป็นต้องอาศัยเอกสารคัมภีร์ใบลานเป็นข้อมูลในการศึกษา (Phra Satthamsirithera, 2002) โดยแบ่งเนื้อหาของคัมภีร์ออกเป็น 2 ภาค และในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ภาคที่ 2 นี้ จัดว่ามีความสำคัญต่อการศึกษาพระวินัยเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นคัมภีร์ที่ใช้อธิบายวินัยของพระภิกษุ มีเนื้อหาสาระกระชับ รัดกุม ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า อีกทั้งยังได้อธิบายข้อความบางตอนที่ยังไม่ได้อธิบายไว้ในพระไตรปิฎก หรืออรรถกถา ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยท่านผู้รจนานำข้อความบางส่วนในคัมภีร์พระวินัยอื่นๆ ที่มีเนื้อความสอดคล้องกัน มาเป็นหลักในการอธิบาย ทำให้ข้อความในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค มีความชัดเจน สมบูรณ์ด้วยหลักฐาน เป็นวิชาการยิ่งขึ้น แต่จากการศึกษาในเบื้องต้น คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ยังอยู่ในภาคภาษาบาลี ไม่พบว่ามีบุคคลใดบุคคลหนึ่งนำมาแปลและวิเคราะห์ให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา ลักษณะการแต่ง ลำนวนภาษา และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ตลอดจนยังไม่มีกรวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยของพระภิกษุในประเด็นต่างๆ ทั้ง 8 เรื่องแต่ประการใด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค มีเนื้อหาเกี่ยวกับวินัยของพระภิกษุในด้านความประพฤติด้านศีลธรรม มารยาทหรือวัตรที่ควรกระทำต่อกัน รวมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับข้อความในคัมภีร์ทั้ง 8 ประเด็น หากได้นำ มาแปลเป็นภาษาไทย และวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ดังกล่าว ก็ย่อมจะเป็นอุปการะและอำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุและผู้สนใจต่อการศึกษา อีกทั้งก็จะเป็นประโยชน์ทั้งในด้านความรู้และในนำไปประพฤติปฏิบัติแก่พระภิกษุสงฆ์และผู้สนใจในการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และจะเป็นการสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาสมดังเจตนารมณ์ของผู้รจนาคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาคนี้ให้มันคงสืบต่อไปในอนาคต และย่อมเป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้มันคงถาวรสืบกาลนาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อแปลคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค จากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ในด้านประวัติความเป็นมา ลักษณะการแต่ง ลำนวนภาษา และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยวินัยของพระภิกษุที่ปรากฏในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้ ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยจะใช้คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้นฉบับในการแปลเป็นภาษาไทย เมื่อแปลเสร็จแล้ว จะนำมาวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ

มีประวัติความเป็นมา/ลักษณะการแต่ง/สำนวนภาษา/ความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น/เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยวินัยของพระภิกษุที่ปรากฏในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุตติยภาค โดยการนำหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสสอื่นๆ และข้อมูลที่สืบค้นจากตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย บทความ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาประกอบในการวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปประเด็นให้ชัดเจน เพื่อนำเสนอแนะเชิงนโยบาย เจริญปฏิบัติการ และสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การแปลคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุตติยภาค จากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย

คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุตติยภาค เป็นคัมภีร์ฎีกาที่อธิบายข้อความหรือเนื้อหาในคัมภีร์วินยสังคห อรรถกถา ที่ยังไม่ชัดเจน 8 เรื่องหลัก มีการอธิบายข้อวินิจฉัยเรื่องอุปัชฌายวัตรเป็นต้น โดยนำข้อความในคัมภีร์วินยสังคห อรรถกถา มาตั้งเป็นบทตั้งแล้วอธิบายขยายความออกไปให้ชัดเจน ซึ่งผู้รจนานำหลักฐานทั้งปฐมภูมิ ทุตติยภูมิ คือพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาเป็นหลักในการอธิบายหรือตีความ ทำให้ข้อความที่ผู้รจนามีความน่าเชื่อถือและเป็นวิชาการมากยิ่งขึ้น โดยเน้นข้อความหรือเนื้อหาที่ยังไม่ได้อธิบายไว้ในพระไตรปิฎก หรือถ้อยคำที่ยังไม่ชัดเจนในคัมภีร์วินยสังคห อรรถกถา

การดำเนินการแปลคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุตติยภาค ฉบับมหาจุฬามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาษาบาลี เป็นภาษาไทยนี้ ผู้วิจัยอาศัยพระวินยปิฎก ฉบับภาษาบาลี และภาษาไทย ทั้ง 8 เล่ม คัมภีร์ อรรถกถาพระวินยต่างๆ มีสมันตปาสาทิกา อรรถกถา วินยสังคห อรรถกถา กังขาวิตรณ อรรถกถา วินยวินิจจย อรรถกถา และคัมภีร์ฎีกาพระวินย มีวัชรพุทธฎีกา สารัตถทีปนีฎีกา วมติวินทนีฎีกา กังขาวิตรณ อภิวนฎีกา วินยวินิจจยฎีกา และคัมภีร์ปกรณ์วิเสสต่างๆ มีวิสุทธีมรรคปกรณ์ มลีนทปัญหาปกรณ์ ตลอดจนคัมภีร์ไวยากรณ์ต่างๆ มีปทุรปสัทธิ อภิธานปิปปทีปิกา เป็นต้น จนสามารถสรุปและแปลออกมาเป็นภาษาไทย โดยแบ่งเนื้อหาตามหัวข้อตามในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุตติยภาค ภาษาบาลี เป็น 8 หัวข้อใหญ่ คือ (1) อุปัชฌายวัตตาทิวินิจจยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินยเรื่องวัตร 14 ประการ มีอุปัชฌายวัตรเป็นต้น (2) จตุปัจจยภาชนียวินิจจยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินยเรื่องการแบ่งปัจจย 4 (3) กลินัตถารวินิจจยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินยเรื่องการกรานกฐิน (4) ครุภันทวินิจจยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินยเรื่องครุภันท์ (5) โจทนาทิวินิจจยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินยเรื่องการโจทเป็นต้น (6) ครุกาปัตตวิญญูฐานวินิจจยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินยเรื่องการออกจากครุกาปัตติ (7) กัมมกัมมวินิจจยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินยเรื่องสังกรรมน้อยใหญ่ และ (8) ปกิณณกวินิจจยกถา ว่าด้วยการอธิบายข้อวินิจฉัยพระวินยเรื่องเบ็ดเตล็ด

2. วิเคราะห์คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุตติยภาค ในด้านโครงสร้าง ลักษณะการแต่ง สำนวนภาษา และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น

คัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุตติยภาคนี้ จัดเป็นคัมภีร์ชั้นฎีกา รจนาโดยของพระมนินทโฆสเถระ ซึ่งมีราชทินนามว่า ตปิฎกालังการกิตติ แห่งเขาตองผีหล่า (Minjimahasiricheyatu, 2015) เมื่อประมาณ พ.ศ. 2190 จัดเป็นภาค 2 ลักษณะการแต่งภาษาบาลีในวินยาลังการฎีกา ทุตติยภาค พบว่า พระมนินทโฆสเถระได้นำข้อความในวินยสังคหวัตถุฎีกา มาเรียบเรียงในลักษณะการแต่งทั้ง 3 แบบ (Phra Panyasami, 1997) คือ (1) คัชชะ คือร้อยแก้ว เป็นความเรียง ทำให้เกิดความเหมาะสม ไพเราะ สละสลวย มุ่งเน้นอรุณ และพยัญชนะให้เข้าใจง่าย ซึ่งพบมากที่สุด (2) ปัชชะ คือ ร้อยกรอง หรือคาถา อันเป็นการแสดงให้เห็นความคิดสร้างสรรค์ความงามด้วยอักษร เสียง และจังหวะ อันก่อให้เกิดจินตนาการ ที่กว้างไกล มีความรู้สึกสะเทือนใจ ที่ลึกซึ้งและเข้มข้นแก่ผู้อ่าน และ (3) วิมัสสะ ผสมผสานทั้ง 2 อย่างเข้าด้วยกัน เพื่อให้เนื้อความมีความคมคาย มีความไพเราะเด่นชัดมากยิ่งขึ้น ผู้รจนาได้ใช้นามศัพท์ทั้ง 3 คือ นามนาม คุณนาม และสัพพนาม ซึ่งประกอบด้วยวิัตตินามทั้ง 7 อย่างหลากหลาย ใช้กิริยาศัพท์ทั้ง 2 ประเภท คือ กิริยาอาชยาด และกิริยา กิตก์ มาเป็นกิริยาคุมประโยค 2 รูปแบบ คือ (1) มุขยกิริยา กิริยาใหญ่ ได้แก่ (1) กิริยาอาชยาด สำหรับใช้คุมพากย์ จบประโยค (2) กิริยากิตก์ สำหรับใช้คุมพากย์ จบประโยค (3) กิริยาปธานนัย กิริยาที่คุมพากย์ในกรณี พิเศษ (2) อนุกิริยา กิริยาในระหว่างประธานในประโยค 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) อัปพันตรกิริยา กิริยาในระหว่างประธานกับกิริยาคุมพากย์ (2) ปุพพกาลกิริยา กิริยาทำก่อนกิริยาคุมพากย์ และ (3) วิสเสนกิริยา กิริยาที่ทำหน้าที่ขยาย และใช้อพยยศัพท์ทั้ง 3 ประเภท คือ อุปสรรค นิบาต ปัจจัย มาประกอบในการรจนา คัมภีร์ อันเป็นอสังการด้านการตกแต่งศัพท์ และเป็นอสังการด้านตกแต่งเนื้อความและได้นำบทสมาสและบท ตัทธิตมาใช้อธิบายความเนื้อความต่างๆ ที่ยกมาจากคัมภีร์วินยสังคหวัตถุฎีกาทำให้การรจนาคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุตติยภาค มีศัพท์ประเภทบทสมาส บทตัทธิต มาใช้แทนศัพท์ทำให้ศัพท์นั้นย่อลง แต่ยังรักษาเนื้อ ความไว้ได้หมด ทำให้เห็นความหมายที่แท้จริงของศัพท์นั้นอย่างสมบูรณ์ การใช้ภาษิตทั้งที่เป็นพุทธภาษิต และภาษิตอื่นๆ ซึ่งเป็นคำประพันธ์ที่อยู่ในลักษณะคาถา มาเป็นส่วนประกอบในการแต่งคัมภีร์ โดยนำมาจาก แหล่งข้อมูลต่างๆ มีพระไตรปิฎก หรืออรุณฎีกา ฎีกาหรือปกรณ์พิเศษอื่นๆ ลักษณะขึ้นเชิงหรือสำนวนโวหาร ในการแต่ง มีลักษณะการพรรณนา ทั้ง 4 ประการ คือ (1) บรรยาโวหาร อธิบายขยายข้อความให้พิสดารออกไป (2) พรรณนาโวหาร พรรณนาข้อความหรือเรื่องราว (3) เทศนาโวหาร กล่าวสั่งสอน ชี้แจง ให้สมเหตุสม ผล (4) สาธกโวหารยกตัวอย่างอุปมาอุปไมยให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย เกิดศรัทธาเลื่อมใส และท่านผู้รจนาได้ วิเคราะห์ศัพท์ไว้ทั้ง 2 รูปแบบ คือ โดยศัพท์นัย และโดยอรรถนัย โดยแบ่งการวิเคราะห์ศัพท์โดยศัพท์นัย ออก เป็น 3 ประการ คือ (1) วิเคราะห์ศัพท์ตามหลักบทกิตก์ (2) วิเคราะห์ศัพท์ตามหลักบทสมาส (3) วิเคราะห์ ศัพท์ตามหลักบทตัทธิต ส่วนการวิเคราะห์ศัพท์โดยอรรถนัย ท่านแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ (1) วิเคราะห์ ศัพท์ตามวิธีบทสังวรณนา คือ การอธิบายรูปศัพท์ (2) วิเคราะห์ศัพท์ตามวิธีอรรถสังวรณนา คือ การอธิบาย ความหมายของศัพท์ และ (3) วิเคราะห์ศัพท์ตามวิธีบทสังวรณนา คือ การอธิบายรูปศัพท์และความหมายไปพร้อมกัน แสดงให้เห็นความรู้ความสามารถของท่านผู้รจนาว่าเป็นผู้ชำนาญทั้งพระไตรปิฎก

อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์อื่นๆ เป็นอย่างดี ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค กับพระไตรปิฎกทั้ง 3 ปิฎกนั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างเห็นได้ชัด เนื้อหาส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกันกับ คัมภีร์ชั้นต้น คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา โดยได้นำข้อความต่างๆ บางส่วนจากพระไตรปิฎกทั้ง 3 ปิฎก กล่าวคือ จากพระวินยปิฎก 5 คัมภีร์ จากพระสุตตันตปิฎก 5 คัมภีร์ และจากพระอภิธรรมปิฎก 2 คัมภีร์ ได้แก่ อัมมสังคณี และยมก และอรรถกถาทั้งที่เป็นวิถธการอรรถกถา และสังเขป-อรรถกถา รวมถึง คัมภีร์ วินยสังคหอรรถกถา โดยนำข้อความในวินยสังคหอรรถกถามาเป็นบทตั้งแล้วขยายความออกไป ทำให้ เนื้อความที่ยาก ไม่ชัดเจน ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และชัดเจนยิ่งขึ้น การอธิบายไขความในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ทำนนำมามากในคัมภีร์วินยสังคหอรรถกถาตั้งแต่ อุปัชฌายาวิวัตวินยฉัยกถา จนถึง ปกณณวินยฉัยกถา รวม 8 เรื่องมาอธิบาย และเพิ่มเนื้อหาที่ไม่มีในคัมภีร์วินยสังคหอรรถกถาคือ วิหารวินยฉัยกถา อีกหนึ่งเรื่อง รวมเป็น 9 เรื่อง จึงทำให้ข้อความในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นอุปการะแก่ผู้สนใจในการศึกษาพระวินยเป็นอย่างยิ่ง รวมถึงการนำหลักฐานจากคัมภีร์ฎีกาอื่น มีวัชรพุทธิกา สารัตถทีปนีฎีกา วิมตติวินยทีฎีกา เป็นต้น มาช่วยในการอธิบายขยายเนื้อความทำให้เห็น ความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเนื้อหาส่วนใหญ่นั้นคล้ายตามกัน

3. วิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวินยฉัยวินยของพระภิกษุที่ปรากฏในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค

เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวินยฉัยวินยของพระภิกษุที่ปรากฏในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาคนี้ ประกอบด้วยเนื้อหา 4 ส่วน ได้แก่

1) สารสำคัญตามเนื้อหา 8 เรื่อง คือ เรื่องที่ 1 ได้แก่ การวินยฉัยเรื่องอุปัชฌายวัตรเป็นต้น แบ่งเนื้อหาออกเป็น 14 เรื่อง คือ (1) อุปัชฌายวัตร (2) อาจารย์วัตร (3) สัทธีวิหาริกวัตร (4) อันตเวาสิกวัตร (5) อาคันตุกวัตร (6) อาวาสิกวัตร (7) คมิกวัตร (8) ภัตตคควัตร (9) อนโมทนาวัตร (10) ปิณฑจาริกวัตร (11) อารัญญิกวัตร (12) เสนาสนวัตร (13) ชันดาฆรวัตร (14) วัจจกฏวัตร เรื่องที่ 2 ได้แก่ การวินยฉัยเรื่องปัจจัย 4 ที่ควรแบ่ง แบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 เรื่อง คือ (1) การแจกจีวร (2) การแจกบิณฑบาต (3) การแจกเสนาสนะ (4) การแจกคิลานปัจจัยเภสัช (5) การแจกปัจจัยที่สามารถแจกได้ทั่วไป (6) การแจกวิหารเรื่องที่ 3 ได้แก่ การวินยฉัยเรื่องการกรานกฐิน แบ่งออกเป็น 7 ประเด็น คือ (1) ความหมายของคำว่า กฐิน (2) ผู้รับผ้ากฐิน (3) ผู้ถวายผ้ากฐิน (4) ผู้ที่กรานกฐิน (5) วิธีการกรานกฐิน (6) อาณิสสสังกฐิน (7) การเคาะกฐิน เรื่องที่ 4 ได้แก่ การวินยฉัยเรื่องครุภัณฑ์ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ (1) ความหมายของคำว่า ครุภัณฑ์ (2) ประเภทของครุภัณฑ์ (3) การแลกเปลี่ยนครุภัณฑ์ (4) วิธีการแลกเปลี่ยนครุภัณฑ์เรื่องที่ 5 ได้แก่ การวินยฉัยเรื่องการโจทก์เป็นต้น แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ (1) ความหมายของคำว่า “การโจท” (2) ลักษณะการโจท (3) การลักขโมย 5 หมวด (4) ลักษณะการตรวจสอบการโจทด้วยมหาปเทศ 4 เรื่องที่ 6 ได้แก่ การวินยฉัยเรื่องการออกจากครุภาพัติ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ (1) ความหมายของการออกจากครุภาพัติ (2) ประเภทของปริวาส (3) การวินยฉัยปริวาส (4) การวินยฉัยเรื่องมานัต เรื่องที่ 7 ได้แก่

การวินิจฉัยเรื่องสังฆกรรมน้อยใหญ่ แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น คือ (1) ความหมายของคำว่า สังฆกรรมน้อยใหญ่ (2) ประเภทของสังฆกรรมน้อยใหญ่ (3) สังฆกรรมวิบัติ (4) วิธีการเปลี่ยนอักษร (5) การสวดสังฆกรรม เรื่องที่ 8 ได้แก่ การวินิจฉัยเรื่องเบ็ดเตล็ด แบ่งออกเป็น 119 เรื่อง คือ เรื่องเบ็ดเตล็ดในวินยสังคหรรถกถา 68 เรื่อง และเพิ่มเรื่องต่างๆ ที่ยังไม่ได้อธิบายไว้ในที่ใดอีก 51 เรื่อง (สรุปจากวินยาลังการฎีกา ภาษาบาลี เล่ม 2)

ข. การตีความของเนื้อหา 4 ลักษณะ คือ (1) การตีความตามหลักสุตตะ คือพระบาลี (2) การตีความตามหลักสุตตันตปิฎก คือ มหาปเทศ 4 ประการ (3) การตีความตามหลักอรรถาจารย์ คืออรรถกถา (4) การตีความตามหลักอรรถนิยาม หมายถึงมติของพระภิกษุอาจารย์และมติของอาจารย์ทั้งหลายรวมถึงมติของผู้รจนา ค. วิธีการนำเสนอเนื้อหา 2 ลักษณะ คือ (1) วิธีการนำเสนอเนื้อหาโดยตรง เป็นการนำบทต่างๆ จากคัมภีร์วินยสังคหรรถกถา มาอธิบายโดยตรง ด้วยวิธีการอธิบายเฉพาะบท อธิบายความหมาย และอธิบายตามหลักไวยากรณ์ (2) วิธีการนำเสนอเนื้อหาโดยอ้อม เป็นการนำเสนอตามมติต่างๆ โดยการคล้อยตามพระบาลีบ้าง อรรถกถาบ้าง ฎีกาบ้าง และบ้างแห่งก็แสดงมติต่างๆ ของพระภิกษุอาจารย์ในลักษณะข้อความที่แตกต่างกัน แล้วก็นำเสนอข้อความที่เป็นความเห็นของท่านผู้รจนา

ค. ประโยชน์ของเนื้อหาแบ่งเป็น 3 ประการ คือ (1) ประโยชน์ต่อการรักษาความถูกต้องของพระวินัย (2) ประโยชน์ต่อการศึกษาพระวินัย (3) ประโยชน์ในด้านวรรณคดีบาลี

อภิปรายผล

อภิปรายผลการวิจัย สรุปได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. มีคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค ฉบับภาษาไทย สำหรับใช้ศึกษาคัมภีร์วินยสังคหรรถกถา ในเนื้อหาทั้ง 8 เรื่อง และสามารถนำไปประกอบการศึกษาพระวินัยและนำไปใช้เทียบเคียงข้อความต่างๆ ในฎีกาพระวินัยอื่นๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการตีความของวินัยของพระภิกษุซึ่งเป็นรากฐานหรืออายุของพระพุทธศาสนา และยังสามารถนำมาประกอบการพิจารณาข้อความต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องขนบธรรมเนียมในการอยู่ร่วมกัน การแบ่งปันปัจจัย 4 การกรานกฐิน การแลกเปลี่ยนครุภัณฑ์ การฟ้องร้องคดีความ การออกจากอาบัติหนัก การทำสังฆกรรมต่างๆ และข้อเบ็ดเตล็ดที่ยังไม่ชัดเจน ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จนสามารถนำมาสรุปตีความได้อย่างถูกต้องตามพระบาลี

2. ประโยชน์ในการรักษาความถูกต้องของพระวินัย การรักษาความถูกต้องของพระวินัยนั้นจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในพระวินัยเป็นอย่างดี ทั้งในด้านความหมาย เนื้อความ จุดมุ่งหมายของสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ท่านผู้รจนา เมื่อจะรจนาคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ก็ได้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า “ข้าพเจ้าได้รับอาราธนาจากบรรดาภิกษุผู้มีอายุผู้มั่งคั่ง จึงได้รจนาคัมภีร์ฎีกาชื่อวินยาลังการะอธิบายคัมภีร์วินยสังคหะเพิ่มเติมความรู้เรื่องศีล เป็นอุปการะแก่พวกภิกษุผู้มีอายุ สำหรับสาธุชนจะได้อาศัยศึกษา เพื่อเป็นอุปการะแก่พระศาสนา” (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1963)

การอธิบายในแต่ละเรื่อง ได้อาศัยโครงสร้างของวินยสังคหรรรณมาเป็นแบบ ได้ให้ความกระจ่างชัดเจนยิ่งขึ้น และนำตัวอย่างบางประเด็นมาเสนอทั้งที่เป็นมติของอาจารย์ทั้งหลาย และความเห็นส่วนตัวของผู้รจนาน เช่น ข้อความในคัมภีร์วินยาลังการฎีกานี้ว่า ด้วยคำนี้ ท่านอาจารย์ย่อมแสดงว่า ชื่อว่า สิ่งของของภิกษุอื่นไปจากสิ่งของ 3 ประเภทนี้ ไม่มี, ชื่อว่า ทายาทอื่นจากบุคคล 3 ประเภทนี้ ก็ไม่มี แต่บัดนี้ พระวินยธรทั้งหลาย ย่อมกล่าวว่า “ญาติทั้งหลายผู้เป็นคฤหัสถ์ย่อมได้ อภิสิทธิ์ของภิกษุทั้งหลาย”, หากพึงถามว่า นั้นเพราะเหตุอะไร ? ก็พึงตอบว่า เพราะคำนั้นมาแล้วในอรรถกถาว่า “ชนเหล่าใดจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม เป็นใหญ่ในทรัพย์ของภิกษุนั้น, ก็พึงให้แก่ชนเหล่านั้น”ฯ ปาฐะมาแล้วก็จริง, ถึงอย่างนั้น ปาฐะนั้น ก็มาแล้วในวิสัยแห่งการถือเอาด้วยความคุ้นเคย, หาได้มาแล้วในฐานะแห่งการถือเอาโดยเป็นทายาทไม่ฯ ปาฐะมาแล้วว่า “จะเป็นคฤหัสถ์หรือว่าบรรพชิตก็ตาม” ดังนี้แน่แล หาได้มาแล้วว่า “จะเป็นญาติ หรือว่ามีไชญาติก็ตาม” เพราะเหตุนั้น จะเป็นญาติหรือว่ามีไชญาติก็ตาม, คฤหัสถ์หรือว่าบรรพชิตเหล่าใด ย่อมพยายาลภิกษุใช้นั้น คฤหัสถ์หรือบรรพชิตเหล่านั้น ย่อมเป็นใหญ่แห่งทรัพย์อันเป็นส่วนของผู้พยายาลภิกษุใช้ โดยที่สุดแม้จะมาเป็นมาตุคามฯ คำว่า “พึงให้แก่ผู้พยายาลภิกษุใช้เหล่านั้น (เตสํ ทาทพฺพ)” ท่านกล่าวหมายเอาคฤหัสถ์หรือบรรพชิตเหล่านั้น, หาได้กล่าวหมายเอาคฤหัสถ์หรือบรรพชิตที่ไม่ได้พยายาลภิกษุใช้ไม่ฯ สมจริงดังคำที่ท่านกล่าวไว้แล้วในอรรถกถาว่า “ธรรมดว่า ผู้พยายาลใช้ จะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม โดยที่สุดแม้มาตุคาม ทุกคนย่อมได้ส่วนแบ่ง”ฯ อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุใด ปลงบริขารของตนทั้งหมด ในเวลาที่ตนยังมีชีวิตอยู่นั่นเอง ไม่ให้แก่ใครๆ เลย จะเป็นญาติหรือมีไชญาติก็ตาม จะเป็นคฤหัสถ์หรือเป็นบรรพชิตก็ตามฯ ก็ใครๆ จะเป็นญาติหรือมีไชญาติก็ตาม จะเป็นคฤหัสถ์หรือว่าบรรพชิตก็ตาม ได้ถือเอาความคุ้นเคย ท่านหมายเอาบุคคลเช่นนั้น กล่าวว่า “ชนเหล่าใด ผู้เป็นใหญ่แห่งทรัพย์ของภิกษุใช้นั้น จะเป็นคฤหัสถ์หรือว่าบรรพชิตก็ตาม พึงให้แก่ชนเหล่านั้น”, แต่มิได้กล่าวหมายเอาญาติผู้ไม่ได้เป็นเช่นนั้นฯ สมจริงดังคำที่ท่านกล่าวไว้แล้วในอรรถกถาว่า “แต่ถ้าภิกษุอาพาธนั้นยังมีชีวิตที่เดียว ปลงบริขารของตนทุกอย่างให้แก่ใครๆ หรือใครๆ ถือวิสาสะเอาไป ของนั้นของเธอย่อมเป็นของผู้ที่เธอให้และผู้ถือเอาเท่านั้น พวกผู้พยายาลใช้ย่อมได้ตามความชอบใจของเธอเท่านั้น”ฯ ข้อนั้นจงยกไว้, คำใดที่ท่านกล่าวว่า ก็ในอภิสิทธิ์ พึงให้อย่างไร? คำนั้นนั้นย่อมไม่มีในพระบาลี หรือในอรรถกถาหรือว่าในฎีกาทั้งหลายว่า “พึงให้แก่ญาติผู้เป็นคฤหัสถ์ทั้งหลาย”, เพราะฉะนั้น บัณฑิต พึงพิจารณาคำนั้นเถิด (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1991) การอธิบายข้อความดังนี้เป็นกรอธิบายที่สามารถนำมาเป็นแบบในการรักษาความถูกต้องของพระวินยได้ เพราะการบัญญัติพระวินยของพระพุทธองค์นั้นเป็นแนวทางสำหรับดำเนินชีวิตในสมณเพศ เมื่อภิกษุสงฆ์พร้อมใจกันปฏิบัติตาม ก็จะเกิดการยอมรับ ทำให้เกิดประโยชน์ 10 ประการกล่าวคือ (1) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ (2) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (3) เพื่อข่มบุคคลผู้เกียจ (4) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม (5) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน (6) เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต (7) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส (8) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่ยังเลื่อมใสแล้ว (9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งสังฆธรรม (10) เพื่อเอื้อเฟื้อวินย (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

จากประโยชน์ของการรักษาความถูกต้องของพระวินัย ทั้ง 10 ข้อนี้ พบว่ามีวัตถุประสงค์หรือมุ่งประโยชน์ 5 ประการคือ (1) เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมคือสงฆ์ (2) เพื่อประโยชน์แก่บุคคล (3) เพื่อประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์หรือแก่ชีวิต (4) เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน และ (5) เพื่อประโยชน์แก่พระศาสนา หมายถึง เพื่อเชิดชู คำจูน ประคับประคองพระวินัย 4 อย่าง คือ สังฆวินัย ปหานวินัย สมถวินัย บัญญัติวินัย (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1991) การอธิบายข้อวินัยฉัยในวินยาลังการฎีกา ทุติยภาค จึงเป็นประโยชน์ต่อการรักษาความถูกต้องของพระวินัยในส่วนที่เป็นอภิสมัจจาริกศีล อันเป็นศีลนอกพระปาติโมกข์เกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติมีอุปมาวัตรเป็นต้น และสังฆกรรมต่างๆ นอกจากนี้ ยังได้เป็นการรักษาความชอบธรรมและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรม การทำงานร่วมกัน หรือปฏิบัติตนเอง การปฏิบัติร่วมกันในด้านการอยู่ร่วมกัน การแบ่งปันปัจจัย 4 ที่ได้มา พิธีกรรมการกรานกฐิน การใช้ครุภัณฑ์ การโจท การสอบสวน การแก้ไขความขัดแย้งหรือทะเลาะกันในหมู่สงฆ์ การออกจากครุกาบัติด้วยการอยู่ปริวาส มานัต อัมภาน สังฆกรรมต่างๆ และข้อสงสัยในเรื่องต่างๆ มีการฉน์ร่วมกันเป็นต้น

3. ประโยชน์ที่มีต่อการศึกษาพระวินัย คัมภีร์วินยาลังการฎีกานี้ เป็นคัมภีร์ที่มีค่าสำหรับการศึกษาพระวินัยของพุทธบริษัท เพราะเป็นคัมภีร์อธิบายพระวินัยโดยเฉพาะ ทั้ง 8 เรื่อง มีการวินัยฉัยเรื่องขนบธรรมเนียมการอยู่ร่วมกัน มีอุปมาวัตรเป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง เพราะเป็นการอธิบายในบทต่างๆ ที่ท่านพระอรธรรกถาจารย์ยังไม่ได้อธิบายไว้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระไตรปิฎกซึ่งเป็นปฐมภูมิ และอรรถกถา ซึ่งอธิบายพระไตรปิฎกนั้น การอธิบายในวินยาลังการฎีกา ทุติยภาค นอกจากจะให้ความชัดเจนในบทที่เร้นลับแล้ว ยังได้ให้ความหมาย ยกตัวอย่างจากพระบาลีในพระวินัยปิฎก อรรถกถาพระวินัย และฎีกาพระวินัยต่างๆ มาให้เห็นความเหมือนและความต่างในการอธิบายขยายความ และสรุปให้เห็นมติของอาจารย์ทั้งหลายในยุคหนึ่งๆ ไว้อย่างชัดเจน อันจะเป็นเครื่องประกอบการตัดสินใจในการเชื่อถือและนำมาเป็นแบบในการตรวจสอบพระวินัย ข้อความในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา ทุติยภาค จึงนับว่าสมบูรณ์ที่สุดในบรรดาฎีกาพระวินัย โดยอ้างข้อความทั้งในอรรถกถาและฎีกาพระวินัยไว้เป็นหลักฐานเป็นจำนวนมากอย่างสมบูรณ์ คัมภีร์นี้ แม้จะแต่งขึ้นที่ประเทศพม่า แต่ก็ถือว่าเป็นประโยชน์และเป็นอุปการะต่อการศึกษาพระวินัยในสังคมไทยอย่างมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะถือเอาเพียงพระไตรปิฎกและอรรถกถาเท่านั้น เมื่อพระภิกษุสงฆ์มีความรอบรู้เข้าใจพระวินัย ซึ่งถือว่าเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การบรรลุนิพพานได้อย่างดีแล้ว ก็สามารถนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้ตนเองนั้นเป็นผู้มีอภิสมัจจารทางกาย คือมีความประพฤติดีงาม มีความประพฤติขัดเกลา มีความประพฤติเบาพร้อม มีความประพฤติสำรวมอินทรีย์ทั้ง 6 คือตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีความรอบรู้และรอบคอบแก่การกราบไหว้ เคารพ ยกย่อง นับถือ บูชาที่สำคัญศีล คือสิกขาบทเป็นเบื้องต้นแห่งคุณธรรมทั้งปวง คนที่มีศีล เป็นผู้ที่มีความขัดเกลาทางกายและวาจา ก็สามารถที่จะพัฒนาตนไปสู่คุณธรรมสูงๆ ขึ้นไป กล่าวคือสามารถบรรลุนิพพานได้ในที่สุด อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยไม่อาจจะศึกษาวิเคราะห์ได้ทั้งหมด เนื่องจากยังมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา และเหตุผลบางประการ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะขอเสนอแนะเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติการ และสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไปไว้ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยขอเสนอว่า คณะสงฆ์ซึ่งมีหน้าที่หลักในการปกครองและดูแลการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ควรจะต้องมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาทั้งที่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยแล้ว และที่ยังไม่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทย โดยอาจเพิ่มเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสำหรับต่อยอดจากระดับการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน คือเปรียญธรรม 9 ประโยค จัดให้เป็นหลักสูตรระดับสูงสุดในการศึกษา เน้นให้สามารถนำมาศึกษาวิเคราะห์และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในด้านวิชาการ อันจะเป็นการขยายระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนา ทำให้พระภิกษุสงฆ์มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น ดังนั้น คณะสงฆ์รวมทั้งผู้บริหารของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง หากมีนโยบายที่ชัดเจนในด้านการเรียนคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา ย่อมจะส่งผลดีในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การศึกษาพระวินัยสงฆ์ในปัจจุบัน ยังมีข้อบกพร่องอยู่บ้างเนื่องจากเกิดจากการตีความตามความเข้าใจ ไม่ยึดหลักฐานหรือคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเป็นกรอบในการตีความ ทำให้ความเข้าใจพระวินัยคลาดเคลื่อนไปจากพระพุทธประสงค์ที่แท้จริง ชาวพุทธทั้งที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาส จึงสมควรได้รับการศึกษาพระธรรมวินัยอย่างครบถ้วนโดยการนำคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา มาศึกษาควบคู่เทียบเคียงกัน ย่อมจะทำให้เกิดความรู้ที่ถูกต้องตามลักษณะเถรวาท เมื่อมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ก็ย่อมนำไปสู่ภาคปฏิบัติที่จะให้ผลสัมฤทธิ์ตามที่ต้องการได้ในที่สุด ดังนั้น การศึกษาโดยเฉพาะพระวินัย อันเป็นกรอบในการประพฤติทางกาย ทางวาจาในส่วนตัว และในการอยู่ร่วมกัน ในทางสังคม หากคณะสงฆ์หรือมหาวิทยาลัยสงฆ์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง มีการนำคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามาศึกษาให้ครบถ้วนทั้งระบบ คือ ศึกษาทั้ง พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง ก็จักอำนวยประโยชน์ให้เกิดทั้งแก่ตนเองและสังคมโดยรวมอย่างแน่นอน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้ที่จะศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไปควรจะมีการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์วินยาลังการฎีกากับคัมภีร์ฎีกาพระวินัยอื่นๆ ในสายเดียวกัน เช่นวชิรพุทธิฎีกาเป็นต้น
2. ศึกษาพัฒนาการของคัมภีร์วินยาลังการฎีกา พุติภาค
3. ศึกษาแนวคิดและการอธิบายความในคัมภีร์วินยาลังการฎีกา พุติภาค

References

- Arbhasil, D. (2016). Bodhisattva's Ethical Concepts for Modern Leadership. *Journal of Graduate Studies Review*, 12(1), 141-158.
- Kaeo Ku J. (2003). *Pali Literature Criticism (An Essay Pali Criticism)*. (rd ed). Khon Kaen: MCU Press.
- Kongprasert P. (2009). *Pali Literature*. (3rd ed). Bangkok: MCU Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1963). *Tipitaka*. Bangkok: Rungroungdham Printing.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1991). *Atthakathapali : Mahachula Atthakatha version*. Bangkok: MCU Press. Vinyarn Printing.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tripitaka : Thai version*. Bangkok: MCU Press.
- Minjimahasiricheyatu. (2015). Translated by Phra Mahatheerayuth Khemmadhammo. *History of Tripitaka Scripture*. Bangkok: Sahadhammic Printing.
- Phra Dhamkittiwong (Thongdee Suratejo). (2008). *Dictionary for study of Buddhist*. Bangkok: Thammasapha.
- Phra Mahaudorn Sitthiyano (Ketthong). (2012). *An Analysis of Kangkhavitaranee Atthakatha*. Dissertation Graduate School : Mahachulalongkornrajavidhayala University.
- Phra Panyasami Compose. (1997). Translated by Prof.Saeng Manawithoon Priean.. *Buddhist Family or History of Buddhism*. (2nd ed.). Bangkok: MCU Press.
- Phra Satthamsirithera. (2002). *Sattaneetisuttamala*. Bangkok: Pitakacsorn Printing.
- Vichai, V. (2016). Methods for Buddhist Academic Studies. *Journal of MCU Peace studies*, 4(1), 160-118